

בהחלט, דבר העומד בניגוד גמור לכל שאר סיפורי הקובץ, הנוטפים קדרות ובכנינות נצה. בסיפור "נשק בכפר" יש אף מסממני של עולם מודרני, כשהאבסורד משתור בתוך חיי הכפר באורח-פלא! סיפור אחר של כנ"פאני, "ארץ התפוזים העצבים", הפיחה את האנתולוגיה, מצליח להעלות את רגעי הוועה והאבדון בכלים אמנותיים ובנימה ליית; ואילו סיפורו "מעבר לגבול" מרתק הן ב" בשלזות הצורנית והן בהעזה שבתכנון. זהו סיפורו של פליט, המטיח דברים-כדורבנות נגד המימסד השליט בארצות-ערב, ומאשימו, ללא כחל וזרק, בחלק נכבד מן התלאות שבאו על עמו.

מגמתו של בלט באנתולוגיה זו היתה להגיש תמונה מציגת של הסיפור הפלשתיני. "לא ביקשתי", אומר הוא בהקדמתו, "את הטוב שבמצוי בלבד, אלא גם את הטוב שבמיצג. משום כך לא ראיתי מנוס מלכלול סיפורים בעלי רמה בינונית, ואולי הרבה מתחת לה". נראה לנו שאפשר היה, במקרים מסוימים, למצוא סיפורים טובים יותר שאף היסוד ה" ייצוגי לא יחסר בהם. יש אף סיפורים אחדים שלא יוצגו בקובץ על אף שרמתם, כמדומה, מעל לבינונית. הכוונה לסופרים כראשד אבו- שאור (ש אחד מסיפוריו הופיע ב"קשת" מז) וכג'ברא אבראהים ג'ברא, יושב העיר בג' דאר.

ש. פ.

הדימוקרטיה באמריקה

ספרו של אלקסיס דה-טוקוויל משמש מורה- דרך לדוגמה. כשם שאין טוב להבנת המהפכה הצרפתית מעיון ב"המשטר שהיה והמהפכה" תחילה, כך אין טוב להבנת טיבה של הדי- מוקרטיה האמריקאית מעיון בחיבורו הקלאסי השני, "הדימוקרטיה באמריקה". ולא רק ל- משטר האמריקאי משמש ספרו של טוקוויל

* אלקסיס דה-טוקוויל: הדימוקרטיה באמרי- קה; תרגום: יוחנן טברסקי וישראל מרגלית; הקדים מבוא: יהושע אריאלי; מוסד ביאליק, 1970; 307 עמ'.

אות-קרבת-ותילה—הכל בכפיפה אחת, כפי המצוי בסיפוריהם של אל-אנשאצי, אל-ג'א- עורי, פיארד ועוד.

הטכניקה הסיפורית אינה חכמנית, בדרך-כלל. פה-ישם ימצא הקורא סיפור או קטע שלמבט ראשון הם נראים מודרניים משהו; אולם למבט שני יתחוויר כי לפניו ציפוי דק של "מודרנה" שלא יצלה לכסות ולו במעט את התכנים והגישות השחוקים. הנה דוגמה מסי- פורו של עבד-אל-חמיד אל-אנשאצי, "הבריחה מטול-כרם", שנכתב לאחר מלחמת-יוני.

יחיא כמעט זפרץ בועקת-שבר (קולות מ' בפנים: מדוע נחלנו תבוסה מבישה? בשחר האסלאם היו הערבים גוש נלהב, רב-פעלים ועז-נפש. הם יצאו מן הישימון וכבשו אר- צות. למען האסלאם נפלו חללים רבים, שביקשו להיכנס לגן-העדן ולזפות במאכלים משובחים ובנשים יפות! והנה אנו יצאנו מגן-העדן שלנו, גן-עדן שופע כל-טוב! עלינו להילחם בחירוף נפש למען גן-העדן האבוד שלנו! עלינו להיות בעלי אמונה. כל המושליך יהבו על האנשים הפשוטים יורד לרמת-מחשבתם. מן הדני להקדיש יותר תשומת-לב ויותר הערכה למשכילים היוצרים, כי הסיים החושפים את נגעי החברה והמציעים את התרופה היעילה. אם לא תעודד החברה את המשכילים היוצרים, ובמיוחד את הגאונים שבהם, היא תישאר ירויה בחולי ובבערות, במסכנות ובפיגור, ולא תזכה לעלות בסולם הפיתוח והקידמה!)

(ע' 67)

על רקע זה של היעדר כשרון-המספר ורדי- דות-צורה-ותוכן מודקרים לעין כתופעה יר- צאת-דופן סיפוריו המצוינים של ע'סאן כנ"פאני, עתונאי וסופר צעיר היושב בלבנון. בקובץ מובאים שלושה מסיפוריו של כנפאני וכולם מפתיעים לטובה ברענונת תכניהם וב- צורתם הלא-שגרתית. סיפוריו שופעים אמנם רוח מיליטאנטית אך רחוקים הם מהיות סי- פוריית-עמולה; וחשובה מזה: את הם שקו- פים אר תמימים מן הבחינה האמנותית. לפנינו סופר הודע מהי סיטואציה ומהו שימוש- לשון. תחושת המבנה אצל כנפאני מעולה, ומדי-פעם מבצבץ בסיפוריו חוש-הומור אישי

רוך ומוכן, בעל ממד הפרספקטיבה וממד הי עומק והיידע, מכון את נסיעתו ואת קליטת הרשמים—חוט מחשבה המבחין כי החברה הי אנושית היא מערכת של ניגודים המתמזגים והנאבקים בינם לבין עצמם. המיתודה שלו, כותבת עדה צמח במבוא שהקדימה ל"המש טר שהיה והמהפכה", משמעותה לימוד מאר רעות הזמן בהיקפם הטוטאלי ומתוך מיתודה היסטורית משווה, וזאת אגב חשיפת התהליך המרכזי והמכריע. ורבים הם שפסעו בעקבות טוקוויל.

טוקוויל רואה בדימוקרטיה תהליך הכרחי הי עובר על ההיסטוריה האנושית. אך הדימו קרטיה אינה מצטירת כצורה אחת של מצי אאות חברתית ופוליטית. כצורה שאפשר להע תיק את מוסדותיה לכל מקום ומקום. הוא מבחין היטב במיגוון הצורות שעשויה הדימוקרטיה ללוש, זאת על פי דרך צמיחתה מן התנאים המיוחדים של מקומה. ייחודה של הדימוקרטיה האמריקאית הוא בכך שהיא צמחה כעט מבראשית, בתוך חברה של מהגרים שהביאו עמם לחופי הארץ החדשה את שיאה של התרבות בת ימייהם. הדימוקרטיה האמרי קאית צומחת מלמטה. היא אינה מבנה על מוסדר מלמטה אלא היא מבנה מרובד של מבנים דימוקרטיים, מן השלב הנמוך ביותר של החברה ועד שלבה העליון. רק במבנה מרובד כזה יכולים המוסדות הדימוקרטיים להתקיים, מן הסיבה הפשוטה שהם תואמים אותי, ממשכים אותו ומשלימים אותו. בכך ההבדל הגדול בין הדימוקרטיה בצביונה הא מריקאי לבין הדימוקרטיה בצביונה הצרפתי, דימוקרטיה שנבראה מלמעלה והריכוזיות היא סימנה.

טוקוויל אינו מסתפק בחקירת המבנה של הי מוסדות הדימוקרטיים. הדימוקרטיה אינה רק צורת משטר מיוחדת במינה, היא אף ציבילי זציה מיוחדת במינה, בעלת תבנית היסטורית משלה. ארחות חיים ודרכי חשיבה משלה. רחבות הדיקף זו, המבקשת לתאר את השלם מתוך בחינתו מקרוב ומתוך בדיקת ההיסטור "יה שלו ומכלול גילוייו, היא היא הדרך אותה מורה טוקוויל לחוקרים ההולכים בעקבותיו. יפה עשתה הוצאת "מוסד ביאליק" שהשלימה

מורה דרך ומציב תמרוכים להבנה ומחקר אלא אף למהותה של דימוקרטיה בכלל ול אוחו תחום רחב, מטושטש גבולות, של "תו רת המשטרים", "סוציולוגיה פוליטית" ו"תו רת המדינה".

טוקוויל לא היה ראשון בדורו שעמד על כך שעתידה ארצות הברית של אמריקה להיע שות כוח ראשון במעלה בעולם, יחד עם רו סיה. קדמו לו בכך אחרים. מהם השקיפו על סיכוי זה בהרדה לא מעט והתחלחלו למחש בה שעתידה אבוקת הציביליזציה המערבית לעבור לצד השני של האוקינוס האטלנטי. אחרים ראו בכך סיכוי מצוין לתרבות זו "להחליף סוסים". טוקוויל לא בא להוציא משפט ולפסוק דין. עלייתה של ארה"ב לדר גת מעצמה היא תהליך הכרחי וטבעי, שצריך להבין את תולדותיו ויש לנסות ולצפות את משמעותותיו. זהו תהליך הכרחי ממש כמו ש נצחונה של הדימוקרטיה הכרחי בכל ארץ וארץ של אירופה המערבית. המאורעות והמ אבקים ההיסטוריים באירופה זו מאז ימי הביניים הם כולם מילדיה של הדימוקרטיה ההמונית, זו שטוקוויל היה הראשון שהבחין הן באפשרויותיה הן בסכנותיה כשם שהבחין בהתנגשות העתידה להתגלע בין ה"שויון" וה"חירות" בדימוקרטיה כזאת.

ואכן, "הדימוקרטיה באמריקה" הוא אוסף מ גוון של מימרות וקביעות היכולות לשמש מוטו למחקרים בנושאים הנזכרים. כל פרק הוא ציון דרך המורה לחוקר לאיזה כיוון יפ גה. ולא זו בלבד. הספר גדוש תחזיות לעתיד המפתיעות לא אחת במידת האמת העמוקה והאקטואלית שלהן. לא אחת הופכת רשימה על טוקוויל לאוסף ציטטים מנושאים שונים. האקטואליות של הדברים מפתה לכך. למרות השינויים הרבים שעברו על העולם מאז כתב טוקוויל את ספרו, בארה"ב ובארצות איר פה, בעיקר בעקבות המהפכה התעשייתית שלא ראה טוקוויל אלא את תחילתה, הגה ביסודן מסקנותיו שרירותיות וקיימות עד היום הזה. אך טוקוויל הוא גם מורה דרך למיתגדה מחקרית מסודרת, אוניקטיבית ומעמיקה. הוא אינו עתנאי הנוסע לאסוף רשמים ולכתוב "סיפור מסע" ציורי ושטחי. חוט מחשבה ע

לספרייה המלחמה ה"גדולים" או ה"קלאסיים", אולם שתי מעלותיו הן פרישת יריעה רחבה של מאורעות המלחמה וסגנונו הרואט והמושך.

גישתו של יאנג היא גישה בריטית-צ'רצ'ילי-יאגית, והוא מסכים עם תפיסתו של ההיסטוריון הבריטי טרוור-רופר (זאת בניגוד לתפיסתו של היסטוריון בריטי אחר, א. ג. פ. טיילור), המטילה את אשמת המלחמה ועיוותיה על היטלר המנהיג-המטורף בלבד. לכן "מן התבונה" הוא כותב, "להגות בגור" רלו של דור, אשר מתוך פלצות מזוועותיה של מלחמת-העולם הראשונה ביקש לפייס בני-בליעל, ולפייך בקלע, בלא ששיער כן מראש, למאבק קטלני שבעתים".

יאנג מחלק את המלחמה לשתי מלחמות, שהתרחשו בשתי זירות שונות, בזמן אחד לערך—"המלחמה הגרמנית" ו"המלחמה היפאנית". הראשונה היתה המשך ישר של מלחמת-העולם הראשונה, שלבשה צביון מפלצתי בגלל הכוחות החדשים והברוטאליים שמצאו באמצעותה פרץ, והשנייה בחינת חי"דוש, כהמשך למלחמת יפאן-סין.

בניגוד למה שאירע לאחר המלחמה הראשונה, לא התעוררה לאחר השניה "שאלת הי אשמה". לא רק משום שגרמניה ויפאן נחלו תבוסה ניצחת אלא אף משום שאשמה זו היתה נחרצת וללא-עירעור, וכן משום שבמהלכה היתה למלחמה טוטאלית שלא היתה כדוגמתה; מלחמה שלא נוהלה על-מנת להשיג תנאים טובים יותר אלא התזירה את האנושות לשלבה הנחות ביותר, בשאפה לכניעה ללא-תנאי—ובמקרים רבים לא הסתפקה בכניעה אלא תבעה מוות בלבד.

למעשה, חיים אנו היום בעולם שהוא המשך ישר למהלך-עניינים זה. הרבה מן המלחמות שנוהלו בו לאחר המלחמה הגדולה קבעו להן מטרה דומה, ואילו השלום בו אנו חיים הוא שלום של "מלחמה קרה", החותרת אף היא לא לפשרה אלא להכנעת הצד השני באמצע-עים שאינם ניהול מערכות-קרב דווקא. רק שוויץ-הכוחות וכלי-הנשק החדשים והפך אותה ל"מטריית-אימה". מלחמה ממין זה שמתאר יאנג אינה אפשרית עוד, סבורים

את מדף הספרים העברי בתרגום "הדימוקרטיה באמריקה", עשרים שנה לאחר תרגום "המשטר שהיה". הקורא, שאינו הולך אל הספר כתלמיד המחויב לקראו, ימצא בו אף הבחנות קולעות ואקטואליות לטיבו של מאבק-האיתנים בימינו, לטיבה של מדיניות-חוץ במשטר דימוקרטי והיתחשויות אחרות שתסייענה לו להיטיב הבין את המציאות ואת סיוכוייה. עם זאת, ראוי להעיר שהספר תורגם גם בשביל אלה שיוזקקו לו כחומר קריאה לצורך לימודים שיטתיים יותר, אלא שאם תורגם סוף-סוף יש להצטער על כי הושמטו ממנו כמה וכמה פרקים בלא שאף יירמזו על כך לקורא העברי בשום מקום. מן-הסתם מתוך הערכה מחניפה למדי לתפיסתו ולהשכלתו הקודמת של קורא זה.

מלחמת-העולם

מלחמת-העולם השנייה, הנוראה בתולדות האנושות, הביאה אחריה את הכמות העצומה ביותר של ספרות לסוגיה, ובכללם בהיסטוריה צבאית. עדיין מוסיפים ומופיעים בתכופות רבה ספרי-מחקר המתמקדים בתיאור פאנוראמי של מערכה אחת, ואפילו של יום אחד. ספרו של הבריגאדיר יאנג, מי שנמנה על מפקדי הלגיון הערבי ונעשה אחר-כך ממעריכי צה"ל, הריהו מאותם ספרים המבקשים לשמש מורי-דרך למלחמה כולה. היקפה של המלחמה ופרטיה העצומים-מספור הופכים ספר כזה בהכרח לסקירה קצרה וכרוז-גולגולת. המחבר מצטט את דברי סאנטאיאגה, כי "השוכח את ההיסטוריה נגוד עליו לחיותה מחדש", כצידוק לדרך כתיבתו. זהו מוטו בלתי-מוצדק, לא רק משום שאין כל קשר בין ידיעת ההיסטוריה לבין השליטה בה—ליכיח אלא בעיקר משום שספרו אינו שייך לזו שניתן לכנותה "ספרות הלקחים". יפה כותב ד"ר ואלך בהקדמתו שאין הספר שייך

* בריג. פ. יאנג: מלחמת-העולם 1939/1945; תרגום: אריה חשביה; הוצאת "מערכות", 1969; 420 עמ'.